

АЛЬТЕРНАТИВНА ІСТОРІЯ ГРАНД-ТУРА ЛОРДА БАЙРОНА В РОМАНІ ТОМА ХОЛЛАНДА «THE VAMPYRE: BEING THE TRUE PILGRIMAGE OF GEORGE GORDON, SIXTH LORD BYRON»

Статтю присвячено аналізу оригінальної інтерпретації історії гранд-тура лорда Байрона, провідної фігури доби романтизму в Англії, у романі сучасного англійського письменника Тома Холланда «Вампір: правдива історія паломництва Джорджа Гордона, шостого лорда Байрона». У творі запропоновано сміливе припущення, що пояснення деяких незрозумілих фактів у біографії лорда Байрона може бути те, що він був вампіром. Згідно з ідеєю автора, Байрон перетворився на вампіра саме під час свого гранд-туру, коли відвідував Грецію. У романі також наявні численні інтертекстуальні зв'язки як з творами та листами Байрона, так і з творами представників його оточення (наприклад, Джона Полідорі та леді Кароліни Лем). Головною особливістю цього роману є майстерне поєднання фікційного матеріалу з документально зафіксованими подіями з життя лорда Байрона.

Ключові слова: романтизм; інтертекстуальність; література жаків; паломництво; вампір.

Джордж Гордон Байрон – одна з найвідоміших постатей в історії англійської літератури. Саме з іменем цього письменника асоціюється становлення і розвиток важливої та яскравої культурної течії XIX століття – романтизму.

Романтизм міцно пов'язаний з концепцією міфу, адже для цієї літературної течії характерне цілком свідоме повернення до базових міфів культури, їх переробка та створення нової міфології. Це була реакція на тотальну деміфологізацію та раціоналізацію, типову ознаку попередньої епохи Просвітництва. Романтики зіткнулися з ситуацією, коли через низку подій XVIII ст. було втрачено систему ціннісних координат, які склали основу, необхідну для розвитку культури. Саме усвідомлення «необхідності відновити втрачену систему загальнокультурних орієнтирів стало однією з передумов становлення романтичного мислення, яке отримало форму міфотворчості з усіма притаманними їй рисами» [2]. Міф для романтиків став тією формою, яка давала змогу якомога повніше відобразити все Буття, зрозуміти найвищі істини земного існування. Для романтиків міф – це «своєрідний надобраз, надвираження того, що мають у собі природа та історія» [1, с. 60]. Таким чином митці-міфотворці доби романтизму намагалися побудувати цілісну універсальну картину світу, однак насправді романтичний міф став утіленням особистих уявлень митця про те, яким є буття, тобто романтична міфотворчість була яскравим відображенням авторської

індивідуальності. Але Джордж Гордон Байрон не просто втілював романтичний метод у художній творчості, а й перетворив усе своє життя на витвір романтичного мистецтва, адже міфотворчість охопила не лише його тексти, вона стала частиною його особистості. Якщо інші митці-романтики лише писали про романтичного героя, то лорд Байрон цілком свідомо реалізував цей міф у своєму житті (навіть сам тип такого героя в літературних творах отримав назву «байронічного героя»). Тому зовсім не дивно, що приватне життя лорда Байрона стало об'єктом постійної уваги суспільства з того самого моменту, коли юний митець вийшов у світ і розпочав його епатувати. Згодом ця увага сконцентрувалась на біографії письменника та стала причиною появи величезної кількості різноманітних текстів, матеріалом для яких слугувала непересічна біографія видатного поета.

Біографії лорда Байрона умовно можна розділити на дві групи: науково-популярні роботи, присвячені різним аспектам життя письменника, та художні твори, основою яких теж стала біографія Байрона. Найбільша кількість творів, де так чи інакше з'являється образ лорда Байрона, написана англійською мовою. Цікавим є той факт, що увага до біографії митця не була сталим явищем. Лорд Байрон мав надзвичайну популярність за життя, постійно провокував розмови своєю поведінкою та активно шокував сучасників своїми вчинками. Зацікавленість життям лорда Байрона зберігалася ще

певний час після його смерті. Тут не можна не згадати біографію, написану його другом Томасом Муром у 1835 році, та розгромний твір «Виправдання леді Байрон» («Lady Byron Vindicated», 1870 р.) американської письменниці Гаррієт Бічер Стоу, більш відомої як авторка «Хатини дядька Тома», де вона замість захоплення романтично бунтівною натурою поета створює портрет чоловіка-чудовиська, демонструє різке засудження його розпутного життя та виступає на захист колишньої дружини Байрона, леді Мілбенк. Згодом інтерес до біографії Байрона зникає та про нього майже не пишуть.

Новий спалах зацікавленості біографією лорда Байрона відбувається в останню чверть ХХ – на початку ХХІ століття. Однак акцент наукових досліджень зміщується з літературного на приватне життя письменника. Багато з цих робіт присвячено аналізу інтимних стосунків поета з жінками та чоловіками. Поясненням цьому може слугувати бурхливий розвиток ринку масової літератури та зацікавленість читачів у подібних «скандальних» аспектах життя відомої особистості.

Як герой суто художнього твору Джордж Гордон Байрон вперше з'явився в романі «Гленарвон» («Glenarvon», 1816 р.) його колишньої коханки леді Кароліни Лем (Lady Caroline Lamb) під виглядом розпусного лорда Рутвена. Через деякий час, у 1819 році, саме це ім'я використав у своєму оповіданні «Вампір» («Vampire») інший автор, Джон Вільям Полідорі (John William Polidori), у минулому приватний лікар Байрона. Образ головного героя «Вампіра», лорда Рутвена, був, поза всяким сумнівом, списаний з лорда Байрона. Сама історія створення цього оповідання оповита легендою: його було написано під час подорожі подружжя Шеллі, Персі Біші та його коханої Мері, її сестри Кларі Клермонт, лорда Байрона та лікаря Полідорі на Женевське озеро влітку 1816 року. Після суперечки про те, хто зможе написати кращий твір про надприродне, з'явився «Франкенштейн» Мері Шеллі та «Вампір». Добре відомо, що сам Д. Полідорі мріяв про набуття літературної слави й активно писав увесь час. Лорд Байрон глузливо ставився до проб пера свого лікаря та жартома називав його «Полі-лялечка» (Pollydolly), а після подорожі на Женевське озеро Байрон взагалі звільнив лікаря. Насмішка долі полягала в тому, що саме «Вампір» став єдиним по-справжньому відомим твором Джона Полідорі. Окрім того, довгий час авторство цього оповідання приписувалося самому лорду Байрону. Так відбулося через те, що під час першої публікації твору в «Новому щомісячному журналі» («The New Monthly Magazine») видавець зазначив: «оповідання, яке було написане лордом Байроном». Швидше за все, видавець просто прагнув зіграти на відомому імені й таким чином стимулювати продаж випуску свого журналу. Внаслідок цієї публікації Д. Полідорі мусив постійно доводити, що справжнім автором оповідання є саме він. Лорд Байрон повівся чемно та публічно визнав авторство Д. Полідорі. Одночасно з цим, поет опублікував власне незакінчене оповідання про вампірів, відоме як «Поховання: фрагмент» («The Burial: A Fragment»), яке вийшло друком у 1819 році у збірці «Мазепа». На жаль, життя Джона Полідорі закінчилося дуже рано: згідно з офіційною

версією, він помер від «природних причин» 1821 р. у віці 25 років. Однак обставини його смерті вказують на те, що насправді це було самогубство: Полідорі прийняв смертельну дозу ціанідної кислоти. Причиною такого вчинку могла бути депресія, спровокована величезними боргами через захоплення Джона грою в карти. Важливим також є той факт, що Джон Полідорі доводився рідним дядьком Данте Габрієлю та Крістіні Россетті. А його племінник Уільям Росетті в 1911 році видав приватний щоденник лікаря Полідорі, що зберігався в родині, і в ньому було багато надзвичайно цікавої інформації про особистість Байрона та його стосунки з Полідорі.

Найважливішим досягненням Д. Полідорі стало введення в літературу цілком нового образу – образу вампіра. Славнозвісний граф Дракула також з'явився внаслідок впливу «Вампіра» Полідорі, а його аристократичне походження є яскравим свідомством зв'язку з Байроном. Таким чином, Джон Полідорі розпочав історію Байрона як вампіра, яку згодом активно продовжили в сучасній художній літературі.

Образ Байрона-вампіра виник не на порожньому місці. Адже романтизм часто пов'язують зі зростанням інтересу до містики та надприродного. Не в останню чергу ця зацікавленість обумовлена постаттю лорда Байрона. Його захоплення надприродним було добре відоме сучасникам. Так, юний Байрон полюбляв збирати коло своїх найближчих друзів у родинній оселі, старовинному маєтку в графстві Ноттінгемшир, який називався Ньюстедське абатство, і проводити різноманітні ритуали. Під час таких зустрічей Байрон і його друзі одягались у чорні сутани та вдавали, що вони живуть у середньовіччі. У великій вітальні, яку Байрон перетворив на тир, за його наказом поставили труну, знайдену в крипті абатства. Черепи монахів, похованих в абатстві, та померлих родичів Байрон використав як кошики для квітів, які поставив уздовж стін. Окрім того, з одного з черепів він наказав виготовити для себе чашу й пропонував своїм гостям інші черепи в якості бокалів. Пізніше, після кремації П. Б. Шеллі, лорд Байрон звернувся до родини загиблого поета з проханням забрати череп Шеллі, однак йому відмовили, побоюючись, що він зробить із нього ще одну чашу для своїх розваг.

Також відомо, що лорд Байрон полюбляв розповідати всім знайомим, що в Ньюстедському абатстві можна зустріти привидів. Його улюбленою історією була історія про зустріч із Чорним монахом. Згідно з родинною легендою, цей привид завжди з'являвся найстаршому представнику родини Байронів перед будь-якою сумною подією у його житті. Так, лорд Байрон стверджував, що Чорний монах відвідав його перед невдалим весіллям з Анною Ізабелою Мілбенк. Пізніше поет також згадував про цю зустріч у своїй поемі «Дон Жуан». Окрім цього, Байрон розповідав і про інші надприродні випадки, що трапились із ним у стінах Абатства. Усі ці подробиці не могли не шокувати оточуючих та сприяли формуванню певного ареолу навколо особистості лорда Байрона. Надзвичайно влучно з цього приводу висловився Вільям Хезліт в есе «Дух часу» («The Spirit of the Age»). У ньому письменник характеризує Байрона як

«істоту, яка живе за власною примхою» та додає, що у своїй «недбалості, різкості та ексцентричності... лорд Байрон ... вищий за будь-кого зі своїх сучасників» [6]. Ще один славнозвісний письменник, Вашингтон Ірвінг, який відвідав Ньюстедське абатство невдовзі після смерті лорда Байрона та мав змогу поспілкуватися зі слугами, що працювали у мастку за часів, коли поет постійно жив там, написав у своєму есе, присвяченому цій подорожі: «Лорд Байрон багато зробив для того, щоб зміцнити та пустити в обіг надприродні історії, пов'язані з Абатством, за допомогою своєї віри у них, або своїм вдаванням того, що він вірив у них... Мені здається, що він знаходив поетичну радість у цих надприродних темах...» [9].

Таким чином, можна вважати, що перетворення Байрона на літературного вампіра відбулося внаслідок його власного прагнення створити міф про себе як про демонічну особистість, пов'язану з надприродними силами. Ця ідея Байрона припала до вподоби багатьом письменникам, тому в сучасній літературі існує чимало творів, основою для яких стало припущення, що лорд Байрон насправді був вампіром і що саме цей факт є єдиним логічним поясненням багатьох дивних випадків із біографії митця.

Одним із таких авторів є Майкл Томас Форд (Michael Thomas Ford), який написав роман жахів «Джейн відповідає укусом» («Jane Bites Back», 2009 р.), побудований на припущенні, що Джордж Байрон та Джейн Остін були вампірами. Згідно з авторським задумом, вони живуть і сьогодні та активно впливають на сучасний літературний світ. Байрон-вампір з'являється ще й у романі Дена Чепмена (Dan Charman) «Постмодерністська хвороба доктора Пітера Хатсона» («The Postmodern Malady of Dr. Peter Hudson», 2010 р.). Також слід згадати Ендрю Макконнела Стотта, який у роботі «Поет і вампір: прокляття Байрона та народження найвидатніших монстрів» («The Poet and the Vampyre: The Curse of Byron and the Birth of Literature's Greatest Monsters», 2014 р.), розмірковує про фатальний вплив персони Байрона на близьких до нього людей та приходиться до висновку, що Байрон був кимось на кшталт «енергетичного вампіра».

Однак найцікавішим твором, де лорд Байрон позиціонується як надприродна істота та втілення сил зла, є роман «Вампір: Істинна історія подорожі Джорджа Гордона, шостого лорда Байрона» («The Vampyre: Being the True Pilgrimage of George Gordon, Sixth Lord Byron», 1995 р.) сучасного британського письменника Тома Холланда.

Ім'я Тома Холланда ще не надто відоме вітчизняному читачеві, хоча майже всі його художні твори перекладено російською мовою. Цей сучасний британський письменник народився у 1968 році у маленькому містечку Брод Чолк, розташованому неподалік від Стоунхенджа. Мабуть, саме тому він з дитинства захопився історією та присвятив їй своє літературне життя. Цілком симптоматичним для сучасної англійської літератури є той факт, що цей письменник отримав класичну філологічну освіту. Так, він закінчив Куїнз-Коллідж Кембриджського університету й отримав ступінь бакалавра з англійської мови

та латини. Свою освіту Т. Холланд продовжив у Оксфорді, де працював над дисертацією, присвяченою життю та літературній діяльності лорда Байрона. Однак ступеня доктора письменник так і не отримав. На певному етапі, за його словами, він зрозумів, що «ситий по горло університетами та власною бідністю» [7]. Відтак, Т. Холланд припиняє наукову діяльність і повністю присвячує свій час літературній кар'єрі. Сьогодні письменник є автором 6 романів, написаних у жанрі історичної літератури жахів, а також 6 науково-популярних робіт.

Історія є головним героєм усіх творів Тома Холланда, як художніх, так і науково-популярних. Перший роман автора, «Атгіс», вийшов друком ще за студентських часів, у 1995 р., однак залишився непоміченим як критикою, так і читачами. Натомість наступний роман, «Вампір: Істина історія подорожі Джорджа Гордона, шостого лорда Байрона», приніс починаючому авторові шалену популярність не тільки у Великобританії, а й США, де його було надруковано під назвою «Володар мертвих» («Lord of the Dead: the Secret history of lord Byron»). Цей успіх надихнув письменника на продовження «вампірної» теми, тому в цій серії з'являється друга книга, «Вечеря з пантерами» («Supping with Panthers», 1996 р.; вийшла у США під назвою «Раб своєї спраги» / «Slave of My Thirst») та третя книга – «Сплячий у пісках» («The Sleeper in the Sands», 1998 р.). Однак сюжетно ці романи майже не пов'язані один з одним, єдинними ланками між творами стають лише провідна тема вампіризму та майстерна гра з історією. «Вечерю з пантерами» критики вважають найкращим серед написаних цим автором творів завдяки складній інтертекстуальній грі з найвідомішими текстами англійської літератури Вікторіанської доби, такими як «Портрет Доріана Грея», «Пригоди Шерлока Холмса» та «Дракула». Дія роману відбувається у вікторіанській Англії та колоніальній Індії часів британського панування, а героями стають Брем Стокер, Оскар Уайльд і Джек Різник. Щодо «Сплячого у пісках», то в цьому романі Том Холланд спітає три культурні епохи: ХХ століття, арабське середньовіччя та давній Єгипет.

Окрім історій про вампірів, Т. Холланд також написав роман «Врятуй нас від зла» («Deliver Us from Evil», 1997), який вважають найбільш похмурим із творів письменника, та «Мисливець за кістками» («The Bonehunter», 2001) [7]. Останній роман був прохолодно сприйнятий критиками та читачьким загалом. Мабуть, цей факт став причиною того, що відтоді письменник полишає художню літературу та повністю присвячує себе науково-популярним творам, які мають стабільно високу популярність. Останній такий твір, «Етельстан: розбудовуючи Англію» («Athelstan: The Making of England»), присвячений становленню Англії як самостійної держави, вийшов у 2016 році.

«Вампір: Істина історія подорожі Джорджа Гордона, шостого лорда Байрона» займає особливе місце у творчості Тома Холланда через те, що в нього переродилась незакінчена докторська дисертація. «В той час я працював над дисертацією, присвяченою Байрону, та був надзвичайно зацікавлений у значному впливі постаті Байрона на формування міфу про

вампірів. Чим більше я вивчав біографію Байрона, тим яснішим мені ставало, що Байрон сам, мабуть, був вампіром. Так і народилася ця книга ...» [10]. Письменник також наголошує на тому, що в надприродному його перш за все цікавить культурна специфіка. «Що мені дуже не подобається у літературі жахів загалом та у творах про вампірів зокрема, так це сама ідея того, що ти можеш перенести міфи, характерні для одного періоду, до геть іншого, і це не вважається безглуздістю» [10]. Натомість самому Холланду найвище задоволення приносить спостереження за тим, як трансформується міф залежно від середовища. Саме тому йому не дуже подобається, коли до його трьох романів про вампірів ставляться як до літератури жахів: «Насправді я вважаю їх більше історичними романами, ніж романами жахів», – зізнається письменник в одному зі своїх інтерв'ю [10].

Зав'язкою сюжету роману Тома Холланда стає відома історія, пов'язана з мемуарами лорда Байрона. Добре відомим є той факт, що у 1822 році Джордж Байрон передає своєму другу Томасу Муру мемуари з наказом надрукувати їх після його смерті. Однак через місяць після смерті поета Томас Мур, Джон Хобхауз і видавець Байрона Джон Мюррей приймають рішення знищити ці папери, за що їх жорстоко критикували пізніше. Т. Холланд вирішує використати відомий факт із біографії Томаса Мура, який завжди робив копії з усіх документів, що проходили через його руки. Головна героїня роману Т. Холланда, Ребекка Карвіл, за фахом літературознавець і дослідник, яка згодом виявляється прямим нащадком самого лорда Байрона, вирушає на пошук цих документів, та натомість знаходить Байрона-вампіра, який розповідає їй усі подробиці свого таємного життя.

Сюжетною основою «Вампіра» Тома Холланда стає розповідь Байрона-вампіра про гранд-тур, який він здійснив на самому початку своєї літературної кар'єри. Гранд-тур обрано як відправну точку, мабуть, через те, що саме після цієї подорожі та під враженнями від неї Байрон написав першу пісню «Паломництва Чайльда Гарольда» (1812 р.), яка принесла авторові літературну славу й світове визнання. Після цієї поеми з'явилися так звані «східні» поеми, на які лорда Байрона теж надихнув його гранд-тур. Однак люди, добре знайомі з лордом Байроном, вказували на те, що ця подорож радикально змінила особистість юнака. Молодий Байрон повернувся з цієї подорожі в надзвичайно пригніченому стані, точна причина якого залишилась невідомою. Деякі противники Байрона вважали, що це був наслідок розпутного життя, яке юнак вів за кордоном, як це робив герой його поеми Чайльд Гарольд. Однак лорд Байрон активно протестував проти того, щоб його ототожнювали з його героєм, та називав свого персонажа лише плодом власної уяви. На захист Байрона виступив також Томас Мур, який вказував на те, що фінансовий стан молодого Байрона був занадто поганий для того, щоб вести той стиль життя, який йому приписували. До того ж, у той час, коли Байрон перебував за кордоном,

померла його матуся, до якої від був надзвичайно прив'язаний.

Том Холланд пропонує власну версію того, що саме трапилося з Джорджем Гордоном, шостим лордом Байроном під час цього гранд-туру. За його теорією, подорожуючи Сходом, Байрон зустрівся з вампірами та сам був перетворений на вампіра одним із них. Творчий метод Т. Холланда, який він використав під час написання «Вампіра», за словами критика Девіда Метью, працює таким чином: під час написання своїх творів, дія в яких відбувається у минулому, автор просто «прибирає його (минулого) кістки, так, як би він робив із рибою під час виготовлення філе» [9]. Потім замість цих «кісточок» вкладає власний, цілком новий кістяк. Ці кісточки «підходять під загальну структуру, однак несуть у собі щось на кшталт хвороби, ... яка зв'яже їх з історичним теперішнім навколо» [9]. Однак аналіз того, як працює цей цікавий метод, неможливий поза знанням певних відомостей із реальної біографії лорда Байрона про його гранд-тур.

Якщо звернутися до історичних фактів, уперше юний лорд Байрон привернув увагу до своєї особи у віці дев'ятнадцяти років, коли було надруковано його дебютну збірку віршів «Години дозвілля» (1807 р.). Збірка була не зовсім вдалою, але тільки через рік, у 1808 році, в журналі «Единбурзький огляд» («Edinburgh Review») з'являється жорстока критична стаття, присвячена цій збірці. Ображений лорд Байрон відповідає на критику блискучою сатиричною поемою «Англійські барди і шотландські оглядачі» («English Bards and Scotch Reviewers», 1809), яка принесла юнакові шалену популярність та змусила світ говорити про нього. Саме в цей момент свого життя, у липні 1809 року, юний лорд Байрон вирушає у свій гранд-тур Європою.

Традиція закінчувати освіту юнака з аристократичної родини гранд-туром була надзвичайно поширеною в Англії та виникла ще за часів Відродження. Витоки цієї традиції слід шукати у середньовіччі, коли вважалося, що будь-який справжній християнин має хоча б раз у своєму житті поїхати в паломництво (pilgrimage), щоб відвідати Святу Землю та Рим і помолитися біля найважливіших християнських святинь. Така подорож потребувала значних фінансових витрат і, цілком логічно, здійснити її могли лише представники заможних родин. Пізніше паломництво перетворилось на освітню подорож для хлопчиків з аристократичних родин, які досягли 17–21 років, і тривала від року до трьох. Спочатку в гранд-тур вирушали лише нащадки дворянських сімей, однак згодом соціальна база цих подорожей розширюється, і вже з початку XVIII століття у гранд-тур відправляють і представників буржуазії та творчої інтелігенції [3]. Молоді люди їхали до важливих у культурному відношенні європейських міст, де вони могли познайомитися з шедеврами архітектури, живопису та скульптури античних часів, середньовіччя й Відродження. Одночасно з цим, вони мали змогу перевірити на практиці отримані знання (наприклад, знання європейських мов, історії, літератури), набуті дипломатичних навичок і зустрітися з відомими постатями. У продовження середньовічної традиції

паломництва, найважливішою країною для гранд-туру була Італія, де особлива увага приділялась Риму. Також популярними місцями для подорожі були Венеція, Флоренція, Падуа та інші італійські міста. Окрім того, юнаки проводили багато часу у Франції, де об'єктом їхньої уваги був Париж і його околиці. Цікаво відзначити, що на певному етапі під впливом філософії сентименталізму (особливо ідей Ж.-Ж. Руссо) до культурних об'єктів додалися й природні. Мандрівники намагалися відвідати місцевості з красивим природним ландшафтом, такі як гори та долини Швейцарії, приморські ландшафти Південної Італії. Не останню роль у гранд-турі відіграла соціалізація, тому юнаків заохочували брати активну участь у світському житті міст, де вони перебували. Хорошим тоном також вважалося відвідати двори іноземних правителів і доми представників місцевої аристократії. Результатом подібної практики ставало надбання молодими аристократами необхідних у подальшому житті зв'язків у вищому світі, накопичення важливого життєвого досвіду, знайомство зі звичаями та культурою інших країн. Ще однією важливою функцією гранд-туру, про яку не говорили відверто, було набуття сексуального досвіду далеко від батьківщини та знайомих.

Якщо порівняти стандартний гранд-тур із місцями, які відвідав Джордж Гордон Байрон під час своєї подорожі, в очі впадає її надзвичайно широка географія. Під час своєї мандрівки майбутній письменник замість стандартних Франції та Італії їде в зовсім інші місця: Португалію, Іспанію, Албанію, Грецію, Туреччину та Малу Азію (в той час також відому як Анатолію, зараз територія Туреччини). Він пересікає пролив Дарданелли (славнозвісний давньогрецький Геллеспонт) між Європою та Азією і надзвичайно пишається цим фактом.

У цій подорожі Джорджа Байрона супроводжував Джон Кем Хобхауз (John Cam Hobhouse, 1786–1869 рр.), із яким він потоваришував ще під час навчання у Кембриджі. Окрім того, з лордом Байроном подорожував штат слуг. Найбільш відомим серед них був Вільям Флетчер, трошки старший за лорда Байрона юнак, який був особистим слугою Байрона з 1804 р. і до його смерті у 1824 р. в Месалунгах. Ще супутниками Байрона були «Старий» Джо Мюррей, єдиний слуга, що перейшов до Байрона від його померлого двоюрідного дідуся, п'ятого лорда Байрона, та Роберт Руштон, син одного з орендаторів Байрона, молодший за нього на 5 років. Окрім них, Байрона супроводжував Фріз, виходець із Пруссії, який добре знав перську мову.

Подорож розпочалася з Фалмута, маленького містечка на південному сході Англії 2 липня 1809 року. Байрон перебував у піднесеному стані, з нетерпінням чекав на її початок і намагався ігнорувати різні подорожні неприємності, на кшталт неможливості відплисти негайно через штиль. Про цю подорож багато відомо завдяки листуванню Байрона з його друзями. Так, у своєму листі до Френсіса Ходжсона, з яким він познайомився та потоваришував під час свого навчання в Кембриджі, від 30 червня 1809 року він пише:

Huzza! Hodgson, we are going
Our embargo's off at last;
Favourable breezes blowing
Bend the canvas o'er the mast.
[11, с. 90–91].

Ура! Ходжсон, ми відпливаємо,
Наш корабель нарешті відчалив.
Попутний вітер дме,
Та гнеться під важкістю паруса щогла
(Переклад мій. – Г.К.).

Подорож морем із Фалмута до Лісабона зайняла 5 днів. 7 липня 1809 року Байрон і його друзі висадились у Лісабоні. Вони провели в Португалії біля двох тижнів (до 23 липня) та попрямували до Іспанії. Листи, які Байрон продовжує писати до своїх друзів і матері, свідчать про те, що юнак був у захваті від подорожі та насолоджувався нею, незважаючи на той факт, що на території Португалії в той час продовжувалися воєнні дії. Свої враження від перебування в цій країні та кмітливі спостереження поет згодом використав у поемі «Паломництво Чайльда Гарольда» (пісня 1, вірш 14–31).

Наступний тиждень (до 30 липня 1809 р.) Байрон подорожує Іспанією та прибуває у Кадіс, а вже 3 серпня відпливає на кораблі «Гіперіон» до Гібралтару, де перебуває до 17 серпня. З Гібралтару Байрон і його супутники плывуть на Мальту через Сардинію та Сицилію, а потім прямують до Прівіці в Албанії. Наступною зупинкою у цій подорожі став двір тирана Алі Паші Янінського в Тапаліні. За згадками самого Лорда Байрона та його друзів, паша приймав юнака надзвичайно приязно: «Він сказав мені, що я можу вважати його своїм батьком, поки перебуваю у Туреччині, і додав, що він буде ставитися до мене, як до сина», – писав лорд Байрон у листі до своєї матері 12 листопада 1809 року, описуючи аудієнцію в Алі Паші [5]. Поїхавши з Тапаліна, Байрон прямує до Афін через Патрас. В Афінах поет закохується у місцеву дівчину, Терезу Макрі, однак через юний вік (їй було на той час лише 12 років) не отримує взаємності. Потім Байрон відвідує Смірну та Константинополь. У Константинополі поет утілює в життя свою давню мрію та перепливає Босфор із Сестосу до Абідосу. Цим актом він імітує вчинок Ліандра, головного героя класичного давньогрецького міфу та героя великої поеми, яку написав Кристофер Марло.

Відомо, що Д. Хобхауз повернувся до Англії один, у липні 1810 року. Натомість Байрон залишився в Греції та повернувся до Афін 17 липня 1810 року. Цей час він провів, досліджуючи Морею (сьогодні – півострів Пелопоннес, розташований на півдні Греції) та Аттику (півострів, який виступає в Егейське море та на якому розташовані Афіни). Лорд Байрон залишається в Греції до 22 квітня 1811 року й повертається до Англії з Мальти в липні 1811 року.

Том Холланд у своєму романі дає оригінальне бачення того, чому молодий Джордж Байрон вирушає у гранд-тур: «Але навіть привабливість богохульства може набриднути – я переситився цими розвагами, і нудьга, це найжахливіше з проклять, почала ятрити моє серце. Я відчув потяг до подорожі. Це було

традицією для таких, як я, гарно вихованих та безнадійно загрузлих у боргах, вирушати в тур на Континент, яких тривалий час вбачався англійцями як найбільш придатне місце для того, щоб молодь швидко досягла успіху на шляху розпусти. Я прагнув спробувати нові задоволення, нові відчуття і розваги, все те, для чого Англія була замала, і що, як я знав, було легко отримати за кордоном. Таким чином, рішення було прийняте – я вирішив поїхати. Однак я відчув легкий смуток, спостерігаючи за тим, як білі скали Англії танули вдальчечі» [8, с. 35].

Цікаво зазначити, що в цьому уривку автор надзвичайно майстерно поєднує вигадку, документальні відомості про Джорджа Байрона та його власні вірші. Так, останнє речення є перефразованою цитатою 12 вірша 1 пісні славнозвісної поеми Джорджа Байрона «Паломництво Чайльда Гарольда»:

The sails were filled, and fair the light winds blew,
As glad to waft him from his native home;
And fast the white rocks faded from his view,
And soon were lost in circumambient foam:
And then, it may be, of his wish to roam
Repented he, but in his bosom slept
he silent thought, nor from his lips did come
One word of wail...

(Canto 1, verse 12) [4, p. 20]

Сповнилися паруси, подув тихенький вітер,
Немов радів, що ніс його далеко з краю,
Із рідного; і се вже білі скелі никли
З перед очей його, і хутко зникли в піні.
І може, вже тоді він каювся про блукання,
Та думку заховав свою в мовчущих грудях,
І не промовили уста його ні слова,
Тим часом як кругом всі стали сівши плакати...
(Переклад П. Куліша)

Письменник взагалі залишає поза увагою перебування Байрона та його друга Джона Хобхауза в Португалії, Іспанії та на Мальті. Натомість він починає розповідь про подорож із моменту, коли корабель друзів наблизився до берегів Греції та потрапив у шторм. Пояснення цьому можна знайти в епіграфі до частини, де розповідається про цю подорож. Епіграфом став уривок із нотаток Байрона, написаних ним до однієї зі своїх «східних» поем – «Гяура», де він говорить про віру греків у існування вампірів (vardoulaha) та їхній жах перед ними й переказує історію, яку він чув під час свого перебування у Греції, про бідну родину, яка вважала, що на її маленьку дитину полює вампір [8, с. 27]

Багато з фактів, відомих про реальну подорож лорда Байрона, Т. Холланд залишає без змін. Так, супутником Байрона у романі також стає Д. Хобхауз. Багато разів у творі фігурує ім'я Флетчера, однак про інших двох слуг письменник не згадує. В одному зі

своїх листів до матері лорд Байрон пише, що Алі Паша надав йому для послуг грека-перекладача, який мав допомагати поетові під час перебування у Тапаліні. Цього безіменного перекладача Т. Холланд перетворює на Атанасіуса, грека, який супроводжує лорда Байрона в Тапаліні та розповідає йому деякі подробиці стосовно таємничого Вакхель Паші, що виявився могутнім вампіром і згодом перетворив на вампіра самого Байрона. Цей персонаж також виявляється пов'язаним із грецькими повстанцями, як прагнули звільнення Греції від турецьких загарбників, та гине від руки Вакхель Паші.

У тому ж листі до матері від 12 листопада 1809 року Джордж Байрон пише про Вісцилія (Viscillie), албанця-солдата, якому Алі Паша наказав охороняти його під час подорожі Грецією [5]. Цей герой також з'являється в романі Т. Холланда. Саме він намагається захистити лорда Байрона від Вакхель Паші. Не змінює Холланд і того факту, що після перебування у Тапаліні в Алі Паші дороги Дж. Хобхауза та Дж. Байрона розійшлися. Однак він дає йому інше пояснення: за його версією, Вакхель Паша був вражений силою особистості Джорджа Байрона та прагнув зробити з нього свого послідовника. Він постійно з'являється у сновидіннях Байрона та поступово викликає у поетові, який захоплювався надприродним, глибоку зацікавленість і прагнення дізнатися істину про вампірів. Свого друга Байрон відсилає геть через те, що побоюється за його життя.

З біографії Байрона відомо, що під час перебування у Греції він переніс надзвичайно важку хворобу, яка супроводжувалась високою температурою багато днів і ледве не коштувала поетові життя. Обставини цієї хвороби були досить дивні, навіть спеціалісти вважають її «медичною темницею» [12]. Натомість у романі Холланда причиною хвороби Байрона стає болісний процес перетворення людини на вампіра після укусу.

Таким чином, під час створення роману «Вампір» Том Холланд майстерно вписує свої фантастичні припущення в задокументовані події з реальної біографії лорда Байрона. Завдяки цьому повії з життя великого англійського поета постають перед читачем у зовсім іншому світлі та набувають додаткового сенсу. За рахунок інтертекстуальної гри, на якій побудовано весь твір, автор досягає неймовірної правдоподібності та змушує читача замислитися над справжніми причинами тих чи інших подій із життя Байрона. Хоча роман належить до жанрової літератури жахів, тексти якої переважно перебувають під владою сталих літературних штампів, Том Холланд зумів вийти за їхні межі та створити дійсно цікавий твір, глибоке прочитання якого вимагає від читачької аудиторії значного рівня загальної ерудиції та гарного знання англійської літератури доби романтизму.

Список використаних джерел

1. Берковский Н. Я. Романтизм в Германии / Наум Яковлевич Берковский. – Л. : Художественная литература, 1973. – 568 с.
2. Михайленко Е. Н. Особенности романтического мифотворчества Д. Г. Байрона в мистереии «Каин» [Електронний ресурс] / Е. Н. Михайленко. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-romanticheskogo-mifotvorchestva-d-g-bayrona-v-misterii-kain>.
3. Сергеева Ю. И. Международный образовательный туризм как историческая традиция [Електронний ресурс] / Ю. И. Сергеева. – Режим доступу : <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/298>.

4. Byron G. Child Harold's Pilgrimage / George Byron. – Chicago : W. B. Conkey Company, 1900. – 285 p.
5. Byron G. Selected letters and journals in one volume [Електронний ресурс] / George Byron. – Режим доступу : http://www.albanianhistory.net/1809_Byron/index.html.
6. Hazlitt W. The Spirit of the Age [Електронний ресурс] / William Hazlitt. – Режим доступу : <http://www.blupete.com/Literature/Essays/Hazlitt/SpiritAge/Byron.htm>.
7. Higgins Ch. Tom Holland interview: Caligula, vampires and coping with death threats [Електронний ресурс] / Charlotte Higgins. – Режим доступу : <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/28/tom-holland-interview-caligula-vampires-coping-with-death-threats>.
8. Holland T. Lord of the Dead [Vampyre]: the Secret History of Byron / Tom Holland. – New York : Pocket Books, 1995. – 338 p.
9. Irving W. Newstead Abbey. Superstitions of the Abbey [Електронний ресурс] / Washington Irving. – Режим доступу : <http://www.telelib.com/authors/I/IrvingWashington/prose/abbotsfordnewsteadabbey/newstead006.html>.
10. Mathew D. Vampires, Sand and Horses: interview with Tom Holland [Електронний ресурс] / David Mathew. – Режим доступу : <http://www.infinityplus.co.uk/nonfiction/inttom.htm>.
11. Moore T. Letters and Journals of Lord Byron / Thomas Moore. – London : Spottiswoode and Co, 1832. – 785 p.
12. Tsiamis C. Lord Byron's first voyage in Greece (1810) and the neglected case of malaria [Електронний ресурс] / Costas Tsiamis. – Режим доступу : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3150098/>.

А. Л. Колесник,

Черноморський національний університет імені Петра Могили, с. Николаев, Україна

АЛЬТЕРНАТИВНАЯ ИСТОРИЯ ГРАНД-ТУРА ЛОРДА БАЙРОНА В РОМАНЕ ТОМА ХОЛЛАНДА «THE VAMPIRE: BEING THE TRUE PILGRIMAGE OF GEORGE GORDON, SIXTH LORD BYRON»

Статья посвящена анализу оригинальной интерпретации истории гранд-тура лорда Байрона, ведущей фигуры эпохи романтизма в Англии, в романе современного английского писателя Тома Холланда «Вампир: правдивая история паломничества Джорджа Гордона, шестого лорда Байрона». В этом произведении выказано смелое предположение, что объяснением некоторых непонятных фактов биографии лорда Байрона может быть то, что на самом деле он был вампиром. Согласно с этой идеей, Байрон стал вампиром именно во время своего гранд-тура, когда посетил Грецию. В романе также присутствует большое количество интертекстуальных связей как с произведениями и письмами самого Байрона, так и с произведениями представителей его окружения (например, произведениями Джона Полидори и леди Каролины Лэм). Основной особенностью этого романа является талантливое объединение вымышленных элементов с документально зафиксированными событиями из жизни лорда Байрона.

Ключевые слова: романтизм; интертекстуальность; литература ужасов; паломничество; вампир.

G. L. Kolesnyk,

Black Sea National University named after Petro Mohyla, Mykolaiv, Ukraine

THE ALTERNATIVE STORY OF LORD BYRON'S GRAND TOUR IN THE NOVEL BY TOM HOLLAND THE VAMPIRE: BEING THE TRUE PILGRIMAGE OF GEORGE GORDON, SIXTH LORD BYRON

The main aim of the article is to analyze the original interpretation of Byron's Grand Tour story offered in the novel The Vampire: Being the True Pilgrimage of George Gordon, Sixth Lord Byron by Tom Holland. This famous contemporary British author works in the genre of vampire horror stories and simultaneously writes books based on serious scientific research. So, the characteristic feature of his style is the interweaving of the actual historical information with invented details. The novel under consideration is based on the assumption that Lord Byron could be a vampire. This fact could explain some vague episodes in the biography of the great poet. The author concentrates on the period in Byron's life when he was on his Grand Tour and visited Greece. The writer masterfully works with the documents connected with the life and creative activity of George Byron. He inserts fictional episodes into the actual account of the events and transforms the readers understanding of the reasons for the changes in Lord Byron's behavior. Tom Holland uses a lot of intertextual connections for the creation of the text. The main sources of the references are Byron's letters and works as well as the letters and private journals of his closest friends and relatives (J. Hobhouse, T. Moore). At the same time, Tom Holland actively works with the stories written by John Polidory, Caroline Lamb and others.

Key words: romanticism; intertextuality; horror literature; pilgrimage; vampire.